

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Mirosławy Mioduckiej pt., „Wykorzystanie instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem w wymianie międzynarodowej małych i średnich przedsiębiorstw”

Promotor: prof. dr hab. Teresa Łuczka

Promotor pomocniczy: dr Przemysław Bartkiewicz prof. PWSZ

Podstawą oceny rozprawy doktorskiej mgr Mirosławy Mioduckiej pt., „Wykorzystanie instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem w wymianie międzynarodowej małych i średnich przedsiębiorstw” jest pismo prof. dr hab. Hanny Włodarkiewicz-Klimek Dziekana Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Poznańskiej z dnia 18.11.2020 r. informujące, że zgodnie z Uchwałą nr 8/2020-2024 Rady Dyscypliny Nauk o Zarządzaniu i Jakości z dnia 09.11.2020 r. wyznaczono mnie na recenzenta tej rozprawy.

Za punkt odniesienia oceny dorobku naukowego przyjęto art. 13.1. ustawy z dn. 14.03.2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym [...], który zakłada, że rozprawa doktorska „powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] i wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej [...] oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej”.

Biorąc pod uwagę ustawowe kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim, w kolejnych punktach dokonano oceny zasadniczych jej aspektów, a mianowicie:

1. Wyboru problematyki badawczej i uzasadnienia wyboru tematu.
2. Podstawowej hipotezy i celu badawczego.
3. Zakresu rozprawy, źródeł informacji i metod badawczych.
4. Struktury i zawartości merytorycznej dysertacji.
5. Rezultatów rozprawy,
6. Sformułowania konkluzji kwalifikacyjnej całej dysertacji.

1

1. Problematyka badawcza i uzasadnienie wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Problem wyboru metod wykorzystania instrumentów bankowych w wymianie międzynarodowej mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza roli tych przedsiębiorstw w rozwoju gospodarczym każdego kraju, stanowi najbardziej złożoną problematykę związaną z dużym ryzykiem niepowodzeń w ich funkcjonowaniu.

Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa są jednym z filarów rozwoju większości współczesnych gospodarek. Mimo, że charakterystyczne cechy tych przedsiębiorstw, takie jak: elastyczność, szybkość decyzyjna, kreatywność, nadzwyczajne zaangażowanie właścicieli, odporność na kryzysy, zapewniają długookresową zdolność przetrwania, to ich sukces nie jest ani oczywisty, ani trwały. Ryzyko tu jest zdecydowanie większe niż w dużych przedsiębiorstwach szczególnie w problemie wymiany międzynarodowej.

Należy zgodzić się z Autorką, która pisze, że „Dokładne zaplanowanie kilku scenariuszy związanych z wykorzystaniem możliwości wynikających z podpisania umowy z zagranicznym kontrahentem, czy też z kupna lub sprzedaży towaru za granicę Polski, pozwoli tego ryzyka uniknąć lub przynajmniej wybrać scenariusz, który je maksymalnie ograniczy”. Pomimo postępującej cyfryzacji mikro i małe przedsiębiorstwa napotykają na liczne bariery w postaci ograniczonej informacji na temat danego kontrahenta czy wybranego rynku zbytu. Dlatego też cennym z punktu widzenia zmniejszenia ryzyka w wymianie międzynarodowej, w której uczestniczą mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa jest wykorzystanie instrumentów bankowych pozwalających na znaczne wyeliminowanie barier w finansowaniu zawieranych transakcji handlowych.

Rozprawa należy zatem do kręgu wiedzy zarządzania, finansów i analizy ekonomicznej, w jej najszerszym wymiarze i złożoności. Rozprawa powstała we właściwym czasie. Właśnie teraz kiedy działamy w strukturach Unii Europejskiej, proces poszukiwania nowych bodźców rozwoju gospodarczego stanowi główny obszar zainteresowania mikro, małymi i średnimi przedsiębiorstwami, które mogą spełnić ogromną rolę w stymulowaniu tego rozwoju i to z silną tendencją wzrastającą.

Wyniki badań dotyczących wykorzystania instrumentów bankowych w wymianie międzynarodowej mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, uważam za oryginalny wkład Autorki w rozpatrywaną problematykę.

Wychodząc z przedstawionych uwarunkowań chciałbym, podkreślić słuszność i trafność wyboru tematu w kontekście intencji, celowości i wymagań stawianych rozprawom

2

doktorskim. Wybór problemu badawczego znajduje uzasadnienie, zarówno w warstwie naukowej, jak i praktycznej.

Mamy, więc do czynienia z rozprawą naukową podejmującą problematykę ważną, doniosłą, aktualną, obiecującą z poznawczego i praktycznego punktu widzenia.

2. Cel i hipoteza badawcza rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa mgr Mirosławy Mioduckiej wyróżnia się logicznym i rzetelnym sformułowaniem założeń merytorycznych, metodologicznych i redakcyjnych, a także prawidłowym wyborem i uzasadnieniem przedmiotu badań.

Studia literaturowe oraz doświadczenia Autorki skłoniły Ją do postawienia celu rozprawy, a mianowicie: „Zasadniczym celem niniejszej pracy naukowej jest wskazanie roli instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem związanym z wymianą międzynarodową w małych i średnich przedsiębiorstwach oraz wykazanie znaczenia propagowania edukacji wśród właścicieli MSP w celu objaśnienia im zasadności korzystania z tego typu usług”.

Natomiast celem praktycznym jest propozycja adaptacji „instytucji publicznych oraz banków jako głównych jednostek zainteresowanych propagowaniem wiedzy i kształtowaniem świadomości w obszarze małych i średnich przedsiębiorstw”.

Analiza celu podstawowego rozprawy wskazuje na dwutorowość badań prowadzonych przez Doktorantkę. W pierwszej części Autorka podejmuje udaną próbę rozpoznania możliwości roli instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem związanym z wymianą międzynarodową w małych i średnich przedsiębiorstwach a w drugiej, analizuje sposoby adaptacji najlepszych praktyk propagowaniem wiedzy i kształtowaniem świadomości w obszarze małych i średnich przedsiębiorstw przez instytucje finansowe.

Podejście takie umożliwia przeprowadzenie prawidłowej i rzetelnej analizy porównawczej oraz zapewnia transparentność uzyskanych rezultatów.

Dla sprawdzenia prawidłowo postawionego celu głównego Autorka sformułowała cztery hipotezy, a mianowicie:

1. Hipoteza 1: MSP stosują różnorodne strategie zarządzania ryzykiem.
2. Hipoteza 2: MSP w małym stopniu wykorzystują produkty bankowe do zarządzania ryzykiem w wymianie międzynarodowej.
3. Hipoteza 3: MSP wykazują ograniczoną znajomość produktów bankowych wspomagających zarządzanie ryzykiem w wymianie międzynarodowej.

4. Hipoteza 4: Banki i instytucje państwowe w małym stopniu wspierają MSP w zarządzaniu ryzykiem walutowym.

Prezentowane hipotezy w moim przekonaniu są trafnie sformułowane i dobrze porządkują dalszy tok postępowania badawczego. Takie precyzyjne przedstawienie hipotez badawczych umożliwia Autorce rozplanowanie badań, sprzyja lepszemu opracowaniu narzędzi badawczych, a także chroni ją przed pominięciem ważnych aspektów badanego problemu, bądź zabrnięciem w obszary niezwiązane ściśle z przedmiotem badań.

Sumując, cel rozprawy oraz cztery hipotezy szczegółowe są prawidłowo i właściwie sformułowane, a także adekwatne dla podstawowego problemu badawczego. Ujęte całościowo stanowią dla Autorki bardzo ambitne przedsięwzięcie badawcze.

3. Zakres rozprawy, źródła informacji i metody badawcze

Podjęte w rozprawie badania odnoszą się głównie do aspektów przekazywania wiedzy o możliwościach niwelowania ryzyka oraz pozyskiwania nowych źródeł finansowania w relacji z kontrahentami zagranicznymi.

Mając to na uwadze, Autorka przeprowadziła badanie wpływu internacjonalizacji na ryzyko oraz roli instrumentów bankowych jako narzędzi wspierających zarządzanie w małych i średnich przedsiębiorstwach. Tematyka ta niewątpliwie ma znacznie szerszy wymiar i związana jest z czynnikami o charakterze ekonomicznym a także społecznym, a nawet politycznym. Rozważania umiejscowiono w kontekście porównawczym tych przedsiębiorstw z podobnymi przedsiębiorstwami w Unii Europejskiej oraz roli rządów poszczególnych państw we wspieraniu ich rozwoju.

Autorka przeprowadziła badanie na populacji polskich i zagranicznych małych i średnich przedsiębiorstw z różnych sektorów gospodarczych. Zakres przestrzenny badania to obszar Unii Europejskiej, a także niektóre obszary badawcze omawiane na tle USA i Rosji. Zakres czasowy badania, w zależności od analizy problemu, obejmuje lata 2008-2018. Badanie ankietowe przeprowadzono w miesiącach styczeń – luty 2020.

Z zadowoleniem i z uznaniem stwierdzam, że Autorka zawarła szczegółowo opis metod wykorzystanych w postępowaniu badawczym. Zgodnie z tym opisem najważniejsze atrybuty recenzowanej rozprawy doktorskiej od strony metodologii i metodyki są następujące:

1. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny.
2. Rozprawa ma charakter dedukcyjno-indukcyjny.
3. Krytyczna analiza literatury przedmiotu, zarówno krajowej, jak i zagranicznej.

4

4. Badania ankietowe CATI - wśród osób odpowiedzialnych za obszar zarządzania usługami IT w małych i średnich przedsiębiorstwach.
5. Analiza statystyczna z wykorzystaniem różnych metod statystycznych:
 - a) w celu prezentacji wyników zastosowano liczebność (n) i procent,
 - b) w celu oceny procentowych istotności różnic między badanymi zmiennymi zastosowano testy różnic w zależności od liczebności w tabelach wartości oczekiwanych: test chi kwadrat Pearsona, test chi kwadrat Yatesa oraz test V kwadrat,
 - c) w celu oceny możliwości występowania zjawiska wykorzystano jednoczynnikową i wieloczynnikową analizę regresji logistycznej.

Należy podkreślić, że przyjęta procedura metod i technik badania jest właściwa dla prowadzenia obserwacji o charakterze ilościowym i jakościowym, umożliwiła przeprowadzenie gruntownej weryfikacji postawionych hipotez badawczych, jak również formułowanie wniosków i opinii o większym stopniu ogólności.

Należy również podkreślić, że realizacja takiej rozprawy wymagała od Autorki obszernych i gruntownych studiów literaturowych obejmujących zarówno literaturę dotyczącą nauk o zarządzaniu, jak i ekonomii. Źródła literaturowe rozprawy obejmują 299 opracowań zwartych. Chcę mocno podkreślić, że większość źródeł literaturowych to pozycje w języku angielskim.

Dobór, analiza oraz opracowanie obszernego materiału naukowego i empirycznego jest przeprowadzone rzetelnie, prawidłowo i starannie. Autorka umiejętnie przetwarza zawarte w nim informacje, weryfikuje je i formułuje krytyczne wnioski. Wykazała się również umiejętnością łączenia wątków teoretycznych z konkretną analizą empiryczną.

Sumując chciałbym podkreślić, że literatura referencyjna zamieszczona w bibliografii z dużą nadwyżką spełnia standardy europejskie, jeśli chodzi o liczebność i sposób doboru.

4. Struktura i zawartość merytoryczna dysertacji

Rozprawa doktorska mgr Mirosławy Mioduckiej składa się ze wstępu, czterech logicznie ze sobą powiązanych rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel, rysunków, załączników i streszczenia. Całość pracy obejmuje 241 stron druku komputerowego, z czego 210 stanowi zasadniczą część tej rozprawy. W tekście rozprawy zamieszczono 19 prawidłowo skonstruowanych tabel oraz zaprezentowano 113 logicznie wkomponowanych rysunków. Wszystkie części rozprawy stanowią logiczną i merytorycznie zwartą całość.

podporządkowaną realizacji celu głównego. Można zatem podkreślić, że recenzowana rozprawa jest prawidłowa pod względem objętości, mieści się bowiem ona w zwyczajowo przyjętych ramach rozpraw doktorskich związanych z dyscypliną nauk o zarządzaniu i jakości. W tej kwestii, moja ocena jest więc pozytywna.

Przechodząc do szczegółowej oceny treści i zawartości rozprawy pragnę zwrócić uwagę, że tytuł rozprawy doktorskiej jest zgodny z treścią i problematyką w niej prezentowaną.

Przyjęta konstrukcja rozprawy jest przejrzysta i celowa. Powoduje, że Doktorantka konsekwentnie i bez zakłóceń realizuje swoje zamierzenia, a tym samym wyjaśnia w rozprawie wiele istotnych teoretyczno-praktycznych kwestii identyfikujących, diagnozujących i projektujących podjęty problem. Poszczególne rozdziały i podrozdziały w logiczny sposób przedstawiają tytułową tematykę, poczynając od zagadnień ogólnych (istoty i rodzajów ryzyka) poprzez problematykę wpływu internacjonalizacji na ryzyko i rolę instrumentów bankowych wspierających zarządzanie, a kończąc na analizie metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym w małych i średnich przedsiębiorstwach.

We wstępie zaprezentowano najważniejsze motywy wyboru tematyki rozprawy, sformułowano cel rozprawy i hipotezy pomocnicze oraz zasadnicze zagadnienia rozważane w poszczególnych rozdziałach. Można zatem uznać wstęp za kompletny, bowiem zawiera wszystkie wymagane elementy o właściwej treści merytorycznej dla tej części rozprawy.

Jak już wspomniałem, rozprawa składa się z czterech rozdziałów merytorycznych, które można syntetycznie ująć w trzy zasadnicze części. Pierwsza z nich (pierwszy rozdział) zawiera gruntowną analizę literatury światowej i krajowej, wyjaśnienia problemu istoty i rodzajów ryzyka na gruncie teoretycznym. Druga część (dwa następne rozdziały) koncentruje się natomiast na teoretyczno-poznawczej koncepcji wpływu internacjonalizacji na ryzyko i roli instrumentów bankowych wspierających zarządzanie ryzykiem w małych i średnich przedsiębiorstwach. Trzecia część (ostatni czwarty rozdział) to empiryczna weryfikacja metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Istota i rodzaje ryzyka” można uznać za wprowadzający do problematyki rozprawy. Autorka rozpoczyna bowiem od wyjaśnienia pojęcia, roli i klasyfikacji ryzyka w działalności przedsiębiorstw, a następnie identyfikuje podstawowe koncepcje zarządzania ryzykiem we współczesnych przedsiębiorstwach oraz wskazuje na użyteczność tych rozwiązań w zakresie działalności podmiotów mikro, małych i średnich. Autorka w rozdziale tym zwraca uwagę na wielowątkowe podejście do kwestii zarządzania ryzykiem, to jest omawia koncepcje klasyczne oraz koncepcje nowoczesne.

6

Szeroki zakres studiów literatury krajowej i zagranicznej, a także krytyczna analiza dorobku związana z istotą ryzyka pozwoliły Doktorantce na przyjęcie do badań własnych definicji ryzyka, a mianowicie: „jest to prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia losowego o charakterze negatywnym dla dotkniętego nim podmiotu. Niemożliwe jest jego całkowite wyeliminowanie, a jedynie redukcja lub akceptacja. Ryzyko ma charakter ilościowy, a więc znane lub możliwe jest jego oszacowanie lub prawdopodobieństwo wystąpienia w przyszłości, w przeciwieństwie do niepewności, której przyszłe możliwości i szanse wystąpienia nie są znane”.

Podkreślam dużą umiejętność Autorki wykorzystania wcześniejszych badań innych autorów do badań własnych, i w tym między innymi **dostrzegam oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego**. Definiowanie uznaje się za jedno z najtrudniejszych zadań postępowania badawczego. Należy zatem w tym miejscu pochwalić Doktorantkę za próbę adaptacji zdefiniowanego pojęcia „ryzyka” przez innych badaczy i wykorzystanie tego pojęcia do badań własnych.

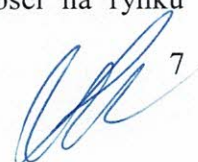
Końcowe fragmenty tego rozdziału Autorka poświęciła znaczeniu wyboru strategii zarządzania ryzykiem w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Rozdział drugi, zatytułowany „Wpływ internacjonalizacji na ryzyko w małych i średnich przedsiębiorstwach” koncentruje się natomiast na teoretyczno-poznawczej koncepcji wpływu internacjonalizacji na ryzyko wejścia tych firm na rynki międzynarodowe.

Kwestie charakterystyki jakościowej i ilościowej małych i średnich przedsiębiorstw, ich klasyfikację stosowaną przez Komisję Europejską jak również ich bariery i ograniczenia rozwoju, są jednym z obszarów zainteresowania nauk ekonomicznych, w tym nauk o zarządzaniu i jakości. Właśnie z perspektywy dorobku nauk o zarządzaniu i jakości Autorka przedstawia znaczenie MSP w wymianie międzynarodowej na tle postępującej internacjonalizacji, globalizacji i digitalizacji handlu. Autorka w rozdziale tym scharakteryzowała polskie i brytyjskie firmy z sektora MSP i z Jej badań wynika, że Wielka Brytania jest rynkiem najczęściej wybieranym przez polskich przedsiębiorców jako pierwszy zagraniczny cel biznesowy. Zwróciła również uwagę na znaczenie digitalizacji handlu oraz na możliwości i rodzaje ryzyka związane z przeniesieniem wymiany towarów i usług do Internetu.

W dalszej części tego rozdziału Autorka zbadała i zaakcentowała różnice w metodach zarządzania ryzykiem w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach w Polsce w porównaniu do takich państw, jak Hiszpania, Wielkiej Brytania i Włochy.

Cennym z punktu widzenia wiedzy praktycznej Autorki jest ten fragment rozdziału, w którym zebrano i zanalizowano formy wsparcia polskich firm w działalności na rynku

7

międzynarodowym przez instytucje państwowe. Natomiast z punktu widzenia ogólnej wiedzy teoretycznej cennym jest rozróżnienie i zbadanie rodzajów ryzyka w handlu międzynarodowym.

Rozdział drugi zawiera bardzo dużo informacji, co jest cenne z punktu widzenia badań naukowych, jednak wnioski należy formułować ostrożnie. Na stronie 68 Autorka pisze „Porównując wzrost liczby firm prowadzących działalność eksportową oraz wartość PKB w Polsce w latach 2010-2018, należy stwierdzić, że nie ma widocznej korelacji pomiędzy danymi”. Po pierwsze recenzent nie widzi obliczeń badania związku zależności tych zjawisk oraz po drugie – porównanie tempa wzrostu firm prowadzących działalność eksportową z tempem wzrostu PKB w Polsce dałoby odpowiedź czy istnieje silny czy słaby ten związek. Jeśli nie przeprowadziła Doktorantka takiego badania oraz nie powołała się na innych autorów, to nie miała podstaw do postawienia takiego wniosku.

Na stronie 68 Autorka dalej pisze „Handel zagraniczny polskich przedsiębiorstw na tle innych firm w Unii Europejskiej prezentuje się korzystnie pod względem poziomu skłonności firm do eksportu”, natomiast na stronie 86 pisze „Polskie przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie nie działają jeszcze chętnie na rynku zagranicznym, jednak coraz bardziej postępująca globalizacja poniekąd wymusza na nich wprowadzenie usług czy produktów na rynek międzynarodowy”. To znaczy – korzystnie ale niechętnie.

Proszę odnieść się do tych dwóch kwestii.

W rozdziale trzecim pt., „Rola instrumentów bankowych jako narzędzi wspierających zarządzanie ryzykiem w małych i średnich przedsiębiorstwach” Autorka przedstawiła instrumenty i podmioty wspomagające ograniczenie skali ryzyka mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach w handlu międzynarodowym. Rozdział ten ma cechę teoretyczno-poznawczą z przewagą – teoretyczną. Doktorantka dużo uwagi poświęciła wyeksponowaniu różnych źródeł finansowania ryzyka, w tym głównie: wymianie walut, akredytywom, faktoringowi oraz kredytowi kupieckiemu. Ważnym komponentem rozważań zawartych w rozdziale trzecim jest przegląd wykorzystania instrumentów pochodnych w finansowaniu ryzyka.

Należy zgodzić się z Autorką, że „zarówno banki, jak i instytucje publiczne posiadają zasoby i produkty mogące pomóc wspierać działalność MSP, a szczególnie mikrofirm”. Jednakże jak udowodniła w badaniach, przedsiębiorcy nie znają oferty omawianych instytucji państwowych, choć jest ona dość szeroka i dość mocno przez banki eksponowana. Wynika z tego, że przedsiębiorcy mikro, małych i średnich firm nie mają do tych instrumentów bankowych dużego zaufania.

Za szczególnie wartościowe w recenzowanej rozprawie doktorskiej z punktu widzenia twórczego wkładu do dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, a także przydatności praktycznej uznaję badania w rozdziale czwartym zatytułowanym; „Metody zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym w małych i średnich przedsiębiorstwach w świetle badań empirycznych”. W rozdziale tym Autorka nie tylko przedstawia procedurę badawczą, ale również, w celu precyzyjnego rozpoznania metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym, przedstawiła i omówiła narzędzia badawcze z użyciem różnych metod statystycznych.

Ponadto w rozdziale tym zaprezentowała wyniki badań dotyczących postrzegania i identyfikowania ryzyka przez zarządy przedsiębiorstw mikro, małych i średnich. W tej części rozważań wskazano, iż zgodnie z wynikami badań nie tylko otwarcie granic miało istotne znaczenie dla poszerzenia rynków zbytu badanych firm, ale również zwiększenie dostępu do informacji. Jedna trzecia przedsiębiorców wskazała Internet jako główne źródło pozyskiwania informacji o rynkach zagranicznych, a w drugiej kolejności wskazywano kontakty bezpośrednie i prywatne.

Cenną, z punktu widzenia umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej jest dogłębna analiza wyników, które dały szczegółowy obraz wykorzystania instrumentów bankowych ograniczających lub nawet eliminujących ryzyko w handlu międzynarodowym MSP, co pozwoliło Doktorantce sformułować prawidłowości o charakterze bardziej ogólnym w postrzeganiu instytucji bankowych w tej roli.

Pozytywnie oceniam również ostatni fragment rozprawy doktorskiej, który stanowi zakończenie. Dokonano w nim oceny problematyki poruszanej w rozprawie oraz sformułowano wnioski i postulaty. Są one umotywowane oraz ostrożnie i trafnie sformułowane.

Choć generalna ocena rozprawy doktorskiej wypada bardzo korzystnie dla Autorki, to jak każda niemal publikacja naukowa powoduje również, pewne wątpliwości, pobudza do refleksji i nowych przemyśleń. Z obowiązku recenzenta zgłaszam trzy uwagi bardziej dyskusyjne, pytające, a mianowicie:

1. W rozprawie doktorskiej szeroko omawiano możliwości wspomagania instytucji finansowych w ograniczeniu ryzyka - interesujące byłoby porównanie wykorzystania instrumentów bankowych w zależności od rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej (PKD), a więc czy jest sektor działalności gospodarczej, który wyróżnia się w sposobie korzystania z tych instrumentów ograniczających ryzyko handlowe ?

9

2. Podobnie: czy biorąc pod uwagę regiony gospodarcze można wyróżnić województwo, w których przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie w sposób wyjątkowo pełny wykorzystują instrumenty ograniczające ryzyko handlowe ?
3. W rozdziale czwartym zatytułowanym „Metody zarządzania ...” chodzi recenzentowi o słowo „metody”. Metoda to najprościej ujmując jest to „świadomie stosowany sposób postępowania mający prowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu”. Rodzi się więc pytanie: jakie metody Autorka zastosowała w tym rozdziale i jaki cel zamierzała osiągnąć?

5. **Rezultaty badawcze rozprawy**

W moim przekonaniu całość postępowania badawczego i osiągnięte rezultaty stanowią podstawę do nadania Doktorantce stopnia doktora nauk ekonomicznych z dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości.

W szczególności uważam, że osiągnięto postawiony przed rozprawą cel badawczy. Przeprowadzone przez Autorkę badania literaturowe poparte wkładem własnym doprowadziły do wypracowania modelowego ujęcia znaczenia zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich. Przyjęty przez Autorkę zakres badań empirycznych jest złożony i wieloaspektowy. Jest to, moim zdaniem, dysertacja o dużej pracowitości, przy czym na szczególne wyeksponowanie zasługują następujące jej cechy:

1. Przedstawia obszerne studium teoretyczno-metodologiczno-empiryczne dotyczące strategii zarządzania ryzykiem handlowym w przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich.
2. Przedstawia wybrane interpretacje i teorie, które opisują rozpatrywany problem z punktu widzenia przyjętych celów i prowadzonych badań.
3. Wprowadza porządek terminologiczny w dziedzinie będącej przedmiotem dociekań teoretyczno-metodologicznych i badań analitycznych.
4. Stwarza nową płaszczyznę dla analizy kluczowych czynników ryzyka handlowego w przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich.
5. Wnioski wynikające z przeprowadzonych przez Autorkę badań wydają się być bardzo interesujące i pouczające dla praktyków gospodarczych.
6. Przedstawia i formułuje problemy i kierunki wzmagające dalszą dyskusję nad doskonaleniem metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym przedsiębiorstw mikro, małych i średnich.

6. Konkluzja kwalifikacyjna

Całościowa ocena rozprawy jest jednoznacznie pozytywna. Ważnym wyróżnikiem rozprawy jest podejście poznawczo-praktyczne do problematyki badawczej (oryginalność rozwiązania problemu naukowego). Autorka w sposób merytorycznie poprawny opanowała obszerną i wielowątkową literaturę przedmiotu (ogólna wiedza teoretyczna) oraz potrafiła ją w bardzo umiejętny sposób wykorzystać do przeprowadzenia własnych badań empirycznych. Najsilniejszą stroną rozprawy jest zrealizowane badanie empiryczne (umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej).

Sumując pragnę stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr Mirosławy Mioduckiej pt., „Wykorzystanie instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem w wymianie międzynarodowej małych i średnich przedsiębiorstwa” napisana pod kierunkiem pani prof. dr hab. Teresy Łuczko i promotora pomocniczego dra Przemysława Bartkiewicza **odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim w świetle ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Stawiam wniosek o dopuszczenie jej do publicznej obrony.**

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Mirosławy Mioduckiej pt., „Wykorzystanie instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem w wymianie międzynarodowej małych i średnich przedsiębiorstw”

Promotor: prof. dr hab. Teresa Łuczka

Promotor pomocniczy: dr Przemysław Bartkiewicz prof. PWSZ

Podstawą oceny rozprawy doktorskiej mgr Mirosławy Mioduckiej pt., „Wykorzystanie instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem w wymianie międzynarodowej małych i średnich przedsiębiorstw” jest pismo prof. dr hab. Hanny Włodarkiewicz-Klimek Dziekana Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Poznańskiej z dnia 18.11.2020 r. informujące, że zgodnie z Uchwałą nr 8/2020-2024 Rady Dyscypliny Nauk o Zarządzaniu i Jakości z dnia 09.11.2020 r. wyznaczono mnie na recenzenta tej rozprawy.

Za punkt odniesienia oceny dorobku naukowego przyjęto art. 13.1. ustawy z dn. 14.03.2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym [...], który zakłada, że rozprawa doktorska „powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] i wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej [...] oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej”.

Biorąc pod uwagę ustawowe kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim, w kolejnych punktach dokonano oceny zasadniczych jej aspektów, a mianowicie:

1. Wyboru problematyki badawczej i uzasadnienia wyboru tematu.
2. Podstawowej hipotezy i celu badawczego.
3. Zakresu rozprawy, źródeł informacji i metod badawczych.
4. Struktury i zawartości merytorycznej dysertacji.
5. Rezultatów rozprawy,
6. Sformułowania konkluzji kwalifikacyjnej całej dysertacji.

1

1. Problematyka badawcza i uzasadnienie wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Problem wyboru metod wykorzystania instrumentów bankowych w wymianie międzynarodowej mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza roli tych przedsiębiorstw w rozwoju gospodarczym każdego kraju, stanowi najbardziej złożoną problematykę związaną z dużym ryzykiem niepowodzeń w ich funkcjonowaniu.

Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa są jednym z filarów rozwoju większości współczesnych gospodarek. Mimo, że charakterystyczne cechy tych przedsiębiorstw, takie jak: elastyczność, szybkość decyzyjna, kreatywność, nadzwyczajne zaangażowanie właścicieli, odporność na kryzysy, zapewniają długookresową zdolność przetrwania, to ich sukces nie jest ani oczywisty, ani trwały. Ryzyko tu jest zdecydowanie większe niż w dużych przedsiębiorstwach szczególnie w problemie wymiany międzynarodowej.

Należy zgodzić się z Autorką, która pisze, że „Dokładne zaplanowanie kilku scenariuszy związanych z wykorzystaniem możliwości wynikających z podpisania umowy z zagranicznym kontrahentem, czy też z kupna lub sprzedaży towaru za granicę Polski, pozwoli tego ryzyka uniknąć lub przynajmniej wybrać scenariusz, który je maksymalnie ograniczy”. Pomimo postępującej cyfryzacji mikro i małe przedsiębiorstwa napotykają na liczne bariery w postaci ograniczonej informacji na temat danego kontrahenta czy wybranego rynku zbytu. Dlatego też cennym z punktu widzenia zmniejszenia ryzyka w wymianie międzynarodowej, w której uczestniczą mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa jest wykorzystanie instrumentów bankowych pozwalających na znaczne wyeliminowanie barier w finansowaniu zawieranych transakcji handlowych.

Rozprawa należy zatem do kręgu wiedzy zarządzania, finansów i analizy ekonomicznej, w jej najszerszym wymiarze i złożoności. Rozprawa powstała we właściwym czasie. Właśnie teraz kiedy działamy w strukturach Unii Europejskiej, proces poszukiwania nowych bodźców rozwoju gospodarczego stanowi główny obszar zainteresowania mikro, małymi i średnimi przedsiębiorstwami, które mogą spełnić ogromną rolę w stymulowaniu tego rozwoju i to z silną tendencją wzrastającą.

Wyniki badań dotyczących wykorzystania instrumentów bankowych w wymianie międzynarodowej mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, uważam za oryginalny wkład Autorki w rozpatrywaną problematykę.

Wychodząc z przedstawionych uwarunkowań chciałbym, podkreślić słuszność i trafność wyboru tematu w kontekście intencji, celowości i wymagań stawianych rozprawom

2

doktorskim. Wybór problemu badawczego znajduje uzasadnienie, zarówno w warstwie naukowej, jak i praktycznej.

Mamy, więc do czynienia z rozprawą naukową podejmującą problematykę ważną, doniosłą, aktualną, obiecującą z poznawczego i praktycznego punktu widzenia.

2. Cel i hipoteza badawcza rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa mgr Mirosławy Mioduckiej wyróżnia się logicznym i rzetelnym sformułowaniem założeń merytorycznych, metodologicznych i redakcyjnych, a także prawidłowym wyborem i uzasadnieniem przedmiotu badań.

Studia literaturowe oraz doświadczenia Autorki skłoniły Ją do postawienia celu rozprawy, a mianowicie: „Zasadniczym celem niniejszej pracy naukowej jest wskazanie roli instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem związanym z wymianą międzynarodową w małych i średnich przedsiębiorstwach oraz wykazanie znaczenia propagowania edukacji wśród właścicieli MSP w celu objaśnienia im zasadności korzystania z tego typu usług”.

Natomiast celem praktycznym jest propozycja adaptacji „instytucji publicznych oraz banków jako głównych jednostek zainteresowanych propagowaniem wiedzy i kształtowaniem świadomości w obszarze małych i średnich przedsiębiorstw”.

Analiza celu podstawowego rozprawy wskazuje na dwutorowość badań prowadzonych przez Doktorantkę. W pierwszej części Autorka podejmuje udaną próbę rozpoznania możliwości roli instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem związanym z wymianą międzynarodową w małych i średnich przedsiębiorstwach a w drugiej, analizuje sposoby adaptacji najlepszych praktyk propagowaniem wiedzy i kształtowaniem świadomości w obszarze małych i średnich przedsiębiorstw przez instytucje finansowe.

Podejście takie umożliwia przeprowadzenie prawidłowej i rzetelnej analizy porównawczej oraz zapewnia transparentność uzyskanych rezultatów.

Dla sprawdzenia prawidłowo postawionego celu głównego Autorka sformułowała cztery hipotezy, a mianowicie:

1. Hipoteza 1: MSP stosują różnorodne strategie zarządzania ryzykiem.
2. Hipoteza 2: MSP w małym stopniu wykorzystują produkty bankowe do zarządzania ryzykiem w wymianie międzynarodowej.
3. Hipoteza 3: MSP wykazują ograniczoną znajomość produktów bankowych wspomagających zarządzanie ryzykiem w wymianie międzynarodowej.

4. Hipoteza 4: Banki i instytucje państwowe w małym stopniu wspierają MSP w zarządzaniu ryzykiem walutowym.

Prezentowane hipotezy w moim przekonaniu są trafnie sformułowane i dobrze porządkują dalszy tok postępowania badawczego. Takie precyzyjne przedstawienie hipotez badawczych umożliwia Autorce rozplanowanie badań, sprzyja lepszemu opracowaniu narzędzi badawczych, a także chroni Ją przed pominięciem ważnych aspektów badanego problemu, bądź zabrnięciem w obszary niezwiązane ściśle z przedmiotem badań.

Sumując, cel rozprawy oraz cztery hipotezy szczegółowe są prawidłowo i właściwie sformułowane, a także adekwatne dla podstawowego problemu badawczego. Ujęte całościowo stanowią dla Autorki bardzo ambitne przedsięwzięcie badawcze.

3. Zakres rozprawy, źródła informacji i metody badawcze

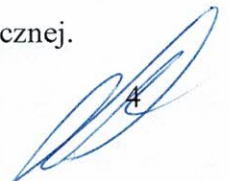
Podjęte w rozprawie badania odnoszą się głównie do aspektów przekazywania wiedzy o możliwościach niwelowania ryzyka oraz pozyskiwania nowych źródeł finansowania w relacji z kontrahentami zagranicznymi.

Mając to na uwadze, Autorka przeprowadziła badanie wpływu internacjonalizacji na ryzyko oraz roli instrumentów bankowych jako narzędzi wspierających zarządzanie w małych i średnich przedsiębiorstwach. Tematyka ta niewątpliwie ma znacznie szerszy wymiar i związana jest z czynnikami o charakterze ekonomicznym a także społecznym, a nawet politycznym. Rozważania umiejscowiono w kontekście porównawczym tych przedsiębiorstw z podobnymi przedsiębiorstwami w Unii Europejskiej oraz roli rządów poszczególnych państw we wspieraniu ich rozwoju.

Autorka przeprowadziła badanie na populacji polskich i zagranicznych małych i średnich przedsiębiorstw z różnych sektorów gospodarczych. Zakres przestrzenny badania to obszar Unii Europejskiej, a także niektóre obszary badawcze omawiane na tle USA i Rosji. Zakres czasowy badania, w zależności od analizy problemu, obejmuje lata 2008-2018. Badanie ankietowe przeprowadzono w miesiącach styczeń – luty 2020.

Z zadowoleniem i z uznaniem stwierdzam, że Autorka zawarła szczegółowo opis metod wykorzystanych w postępowaniu badawczym. Zgodnie z tym opisem najważniejsze atrybuty recenzowanej rozprawy doktorskiej od strony metodologii i metodyki są następujące:

1. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny.
2. Rozprawa ma charakter dedukcyjno-indukcyjny.
3. Krytyczna analiza literatury przedmiotu, zarówno krajowej, jak i zagranicznej.

4. Badania ankietowe CATI - wśród osób odpowiedzialnych za obszar zarządzania usługami IT w małych i średnich przedsiębiorstwach.
5. Analiza statystyczna z wykorzystaniem różnych metod statystycznych:
 - a) w celu prezentacji wyników zastosowano liczebność (n) i procent,
 - b) w celu oceny procentowych istotności różnic między badanymi zmiennymi zastosowano testy różnic w zależności od liczebności w tabelach wartości oczekiwanych: test chi kwadrat Pearsona, test chi kwadrat Yatesa oraz test V kwadrat,
 - c) w celu oceny możliwości występowania zjawiska wykorzystano jednoczynnikową i wieloczynnikową analizę regresji logistycznej.

Należy podkreślić, że przyjęta procedura metod i technik badania jest właściwa dla prowadzenia obserwacji o charakterze ilościowym i jakościowym, umożliwiła przeprowadzenie gruntownej weryfikacji postawionych hipotez badawczych, jak również formułowanie wniosków i opinii o większym stopniu ogólności.

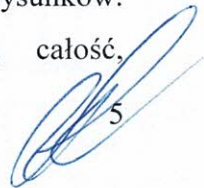
Należy również podkreślić, że realizacja takiej rozprawy wymagała od Autorki obszernych i gruntownych studiów literaturowych obejmujących zarówno literaturę dotyczącą nauk o zarządzaniu, jak i ekonomii. Źródła literaturowe rozprawy obejmują 299 opracowań zwartych. Chcę mocno podkreślić, że większość źródeł literaturowych to pozycje w języku angielskim.

Dobór, analiza oraz opracowanie obszernego materiału naukowego i empirycznego jest przeprowadzone rzetelnie, prawidłowo i starannie. Autorka umiejętnie przetwarza zawarte w nim informacje, weryfikuje je i formułuje krytyczne wnioski. Wykazała się również umiejętnością łączenia wątków teoretycznych z konkretną analizą empiryczną.

Sumując chciałbym podkreślić, że literatura referencyjna zamieszczona w bibliografii z dużą nadwyżką spełnia standardy europejskie, jeśli chodzi o liczebność i sposób doboru.

4. Struktura i zawartość merytoryczna dysertacji

Rozprawa doktorska mgr Mirosławy Mioduckiej składa się ze wstępu, czterech logicznie ze sobą powiązanych rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel, rysunków, załączników i streszczenia. Całość pracy obejmuje 241 stron druku komputerowego, z czego 210 stanowi zasadniczą część tej rozprawy. W tekście rozprawy zamieszczono 19 prawidłowo skonstruowanych tabel oraz zaprezentowano 113 logicznie wkomponowanych rysunków. Wszystkie części rozprawy stanowią logiczną i merytorycznie zwartą całość.

5

podporządkowaną realizacji celu głównego. Można zatem podkreślić, że recenzowana rozprawa jest prawidłowa pod względem objętości, mieści się bowiem ona w zwyczajowo przyjętych ramach rozpraw doktorskich związanych z dyscypliną nauk o zarządzaniu i jakości. W tej kwestii, moja ocena jest więc pozytywna.

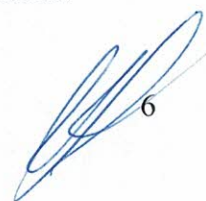
Przechodząc do szczegółowej oceny treści i zawartości rozprawy pragnę zwrócić uwagę, że tytuł rozprawy doktorskiej jest zgodny z treścią i problematyką w niej prezentowaną.

Przyjęta konstrukcja rozprawy jest przejrzysta i celowa. Powoduje, że Doktorantka konsekwentnie i bez zakłóceń realizuje swoje zamierzenia, a tym samym wyjaśnia w rozprawie wiele istotnych teoretyczno-praktycznych kwestii identyfikujących, diagnozujących i projektujących podjęty problem. Poszczególne rozdziały i podrozdziały w logiczny sposób przedstawiają tytułową tematykę, poczynając od zagadnień ogólnych (istoty i rodzajów ryzyka) poprzez problematykę wpływu internacjonalizacji na ryzyko i rolę instrumentów bankowych wspierających zarządzanie, a kończąc na analizie metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym w małych i średnich przedsiębiorstwach.

We wstępie zaprezentowano najważniejsze motywy wyboru tematyki rozprawy, sformułowano cel rozprawy i hipotezy pomocnicze oraz zasadnicze zagadnienia rozważane w poszczególnych rozdziałach. Można zatem uznać wstęp za kompletny, bowiem zawiera wszystkie wymagane elementy o właściwej treści merytorycznej dla tej części rozprawy.

Jak już wspomniałem, rozprawa składa się z czterech rozdziałów merytorycznych, które można syntetycznie ująć w trzy zasadnicze części. Pierwsza z nich (pierwszy rozdział) zawiera gruntowną analizę literatury światowej i krajowej, wyjaśnienia problemu istoty i rodzajów ryzyka na gruncie teoretycznym. Druga część (dwa następne rozdziały) koncentruje się natomiast na teoretyczno-poznawczej koncepcji wpływu internacjonalizacji na ryzyko i roli instrumentów bankowych wspierających zarządzanie ryzykiem w małych i średnich przedsiębiorstwach. Trzecia część (ostatni czwarty rozdział) to empiryczna weryfikacja metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Istota i rodzaje ryzyka” można uznać za wprowadzający do problematyki rozprawy. Autorka rozpoczyna bowiem od wyjaśnienia pojęcia, roli i klasyfikacji ryzyka w działalności przedsiębiorstw, a następnie identyfikuje podstawowe koncepcje zarządzania ryzykiem we współczesnych przedsiębiorstwach oraz wskazuje na użyteczność tych rozwiązań w zakresie działalności podmiotów mikro, małych i średnich. Autorka w rozdziale tym zwraca uwagę na wielowątkowe podejście do kwestii zarządzania ryzykiem, to jest omawia koncepcje klasyczne oraz koncepcje nowoczesne.

Szeroki zakres studiów literatury krajowej i zagranicznej, a także krytyczna analiza dorobku związana z istotą ryzyka pozwoliły Doktorantce na przyjęcie do badań własnych definicji ryzyka, a mianowicie: „jest to prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia losowego o charakterze negatywnym dla dotkniętego nim podmiotu. Niemożliwe jest jego całkowite wyeliminowanie, a jedynie redukcja lub akceptacja. Ryzyko ma charakter ilościowy, a więc znane lub możliwe jest jego oszacowanie lub prawdopodobieństwo wystąpienia w przyszłości, w przeciwieństwie do niepewności, której przyszłe możliwości i szanse wystąpienia nie są znane”.

Podkreślam dużą umiejętność Autorki wykorzystania wcześniejszych badań innych autorów do badań własnych, i w tym między innymi **dostrzegam oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego**. Definiowanie uznaje się za jedno z najtrudniejszych zadań postępowania badawczego. Należy zatem w tym miejscu pochwalić Doktorantkę za próbę adaptacji zdefiniowanego pojęcia „ryzyka” przez innych badaczy i wykorzystanie tego pojęcia do badań własnych.

Końcowe fragmenty tego rozdziału Autorka poświęciła znaczeniu wyboru strategii zarządzania ryzykiem w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Rozdział drugi, zatytułowany „Wpływ internacjonalizacji na ryzyko w małych i średnich przedsiębiorstwach” koncentruje się natomiast na teoretyczno-poznawczej koncepcji wpływu internacjonalizacji na ryzyko wejścia tych firm na rynki międzynarodowe.

Kwestie charakterystyki jakościowej i ilościowej małych i średnich przedsiębiorstw, ich klasyfikację stosowaną przez Komisję Europejską jak również ich bariery i ograniczenia rozwoju, są jednym z obszarów zainteresowania nauk ekonomicznych, w tym nauk o zarządzaniu i jakości. Właśnie z perspektywy dorobku nauk o zarządzaniu i jakości Autorka przedstawia znaczenie MSP w wymianie międzynarodowej na tle postępującej internacjonalizacji, globalizacji i digitalizacji handlu. Autorka w rozdziale tym scharakteryzowała polskie i brytyjskie firmy z sektora MSP i z Jej badań wynika, że Wielka Brytania jest rynkiem najczęściej wybieranym przez polskich przedsiębiorców jako pierwszy zagraniczny cel biznesowy. Zwróciła również uwagę na znaczenie digitalizacji handlu oraz na możliwości i rodzaje ryzyka związane z przeniesieniem wymiany towarów i usług do Internetu.

W dalszej części tego rozdziału Autorka zbadała i zaakcentowała różnice w metodach zarządzania ryzykiem w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach w Polsce w porównaniu do takich państw, jak Hiszpania, Wielkiej Brytania i Włochy.

Cennym z punktu widzenia wiedzy praktycznej Autorki jest ten fragment rozdziału, w którym zebrano i zanalizowano formy wsparcia polskich firm w działalności na rynku

międzynarodowym przez instytucje państwowe. Natomiast z punktu widzenia ogólnej wiedzy teoretycznej cennym jest rozróżnienie i zbadanie rodzajów ryzyka w handlu międzynarodowym.

Rozdział drugi zawiera bardzo dużo informacji, co jest cenne z punktu widzenia badań naukowych, jednak wnioski należy formułować ostrożnie. Na stronie 68 Autorka pisze „Porównując wzrost liczby firm prowadzących działalność eksportową oraz wartość PKB w Polsce w latach 2010-2018, należy stwierdzić, że nie ma widocznej korelacji pomiędzy danymi”. Po pierwsze recenzent nie widzi obliczeń badania związku zależności tych zjawisk oraz po drugie – porównanie tempa wzrostu firm prowadzących działalność eksportową z tempem wzrostu PKB w Polsce dałoby odpowiedź czy istnieje silny czy słaby ten związek. Jeśli nie przeprowadziła Doktorantka takiego badania oraz nie powołała się na innych autorów, to nie miała podstaw do postawienia takiego wniosku.

Na stronie 68 Autorka dalej pisze „, Handel zagraniczny polskich przedsiębiorstw na tle innych firm w Unii Europejskiej prezentuje się korzystnie pod względem poziomu skłonności firm do eksportu”, natomiast na stronie 86 pisze „Polskie przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie nie działają jeszcze chętnie na rynku zagranicznym, jednak coraz bardziej postępująca globalizacja poniekąd wymusza na nich wprowadzenie usług czy produktów na rynek międzynarodowy”. To znaczy – korzystnie ale niechętnie.

Proszę odnieść się do tych dwóch kwestii.

W rozdziale trzecim pt., „Rola instrumentów bankowych jako narzędzi wspierających zarządzanie ryzykiem w małych i średnich przedsiębiorstwach” Autorka przedstawiła instrumenty i podmioty wspomagające ograniczenie skali ryzyka mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach w handlu międzynarodowym. Rozdział ten ma cechę teoretyczno-poznawczą z przewagą – teoretyczną. Doktorantka dużo uwagi poświęciła wyeksponowaniu różnych źródeł finansowania ryzyka, w tym głównie: wymianie walut, akredytywom, faktoringowi oraz kredytowi kupieckiemu. Ważnym komponentem rozważań zawartych w rozdziale trzecim jest przegląd wykorzystania instrumentów pochodnych w finansowaniu ryzyka.

Należy zgodzić się z Autorką, że „zarówno banki, jak i instytucje publiczne posiadają zasoby i produkty mogące pomóc wspierać działalność MSP, a szczególnie mikrofirm”. Jednakże jak udowodniła w badaniach, przedsiębiorcy nie znają oferty omawianych instytucji państwowych, choć jest ona dość szeroka i dość mocno przez banki eksponowana. Wynika z tego, że przedsiębiorcy mikro, małych i średnich firm nie mają do tych instrumentów bankowych dużego zaufania.

Za szczególnie wartościowe w recenzowanej rozprawie doktorskiej z punktu widzenia twórczego wkładu do dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, a także przydatności praktycznej uznaję badania w rozdziale czwartym zatytułowanym; „Metody zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym w małych i średnich przedsiębiorstwach w świetle badań empirycznych”. W rozdziale tym Autorka nie tylko przedstawia procedurę badawczą, ale również, w celu precyzyjnego rozpoznania metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym, przedstawiła i omówiła narzędzia badawcze z użyciem różnych metod statystycznych.

Ponadto w rozdziale tym zaprezentowała wyniki badań dotyczących postrzegania i identyfikowania ryzyka przez zarządy przedsiębiorstw mikro, małych i średnich. W tej części rozważań wskazano, iż zgodnie z wynikami badań nie tylko otwarcie granic miało istotne znaczenie dla poszerzenia rynków zbytu badanych firm, ale również zwiększenie dostępu do informacji. Jedna trzecia przedsiębiorców wskazała Internet jako główne źródło pozyskiwania informacji o rynkach zagranicznych, a w drugiej kolejności wskazywano kontakty bezpośrednie i prywatne.

Cenną, z punktu widzenia umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej jest dogłębna analiza wyników, które dały szczegółowy obraz wykorzystania instrumentów bankowych ograniczających lub nawet eliminujących ryzyko w handlu międzynarodowym MSP, co pozwoliło Doktorantce sformułować prawidłowości o charakterze bardziej ogólnym w postrzeganiu instytucji bankowych w tej roli.

Pozytywnie oceniam również ostatni fragment rozprawy doktorskiej, który stanowi zakończenie. Dokonano w nim oceny problematyki poruszanej w rozprawie oraz sformułowano wnioski i postulaty. Są one umotywowane oraz ostrożnie i trafnie sformułowane.

Choć generalna ocena rozprawy doktorskiej wypada bardzo korzystnie dla Autorki, to jak każda niemal publikacja naukowa powoduje również, pewne wątpliwości, pobudza do refleksji i nowych przemyśleń. Z obowiązku recenzenta zgłaszam trzy uwagi bardziej dyskusyjne, pytające, a mianowicie:

1. W rozprawie doktorskiej szeroko omawiano możliwości wspomagania instytucji finansowych w ograniczeniu ryzyka - interesujące byłoby porównanie wykorzystania instrumentów bankowych w zależności od rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej (PKD), a więc czy jest sektor działalności gospodarczej, który wyróżnia się w sposobie korzystania z tych instrumentów ograniczających ryzyko handlowe ?

9

2. Podobnie: czy biorąc pod uwagę regiony gospodarcze można wyróżnić województwo, w których przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie w sposób wyjątkowo pełny wykorzystują instrumenty ograniczające ryzyko handlowe ?
3. W rozdziale czwartym zatytułowanym „Metody zarządzania ...” chodzi recenzentowi o słowo „metody”. Metoda to najprościej ujmując jest to „świadomie stosowany sposób postępowania mający prowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu”. Rodzi się więc pytanie: jakie metody Autorka zastosowała w tym rozdziale i jaki cel zamierzała osiągnąć?

5. Rezultaty badawcze rozprawy

W moim przekonaniu całość postępowania badawczego i osiągnięte rezultaty stanowią podstawę do nadania Doktorantce stopnia doktora nauk ekonomicznych z dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości.

W szczególności uważam, że osiągnięto postawiony przed rozprawą cel badawczy. Przeprowadzone przez Autorkę badania literaturowe poparte wkładem własnym doprowadziły do wypracowania modelowego ujęcia znaczenia zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich. Przyjęty przez Autorkę zakres badań empirycznych jest złożony i wieloaspektowy. Jest to, moim zdaniem, dysertacja o dużej pracowitości, przy czym na szczególne wyeksponowanie zasługują następujące jej cechy:

1. Przedstawia obszerne studium teoretyczno-metodologiczno-empiryczne dotyczące strategii zarządzania ryzykiem handlowym w przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich.
2. Przedstawia wybrane interpretacje i teorie, które opisują rozpatrywany problem z punktu widzenia przyjętych celów i prowadzonych badań.
3. Wprowadza porządek terminologiczny w dziedzinie będącej przedmiotem dociekań teoretyczno-metodologicznych i badań analitycznych.
4. Stwarza nową płaszczyznę dla analizy kluczowych czynników ryzyka handlowego w przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich.
5. Wnioski wynikające z przeprowadzonych przez Autorkę badań wydają się być bardzo interesujące i pouczające dla praktyków gospodarczych.
6. Przedstawia i formułuje problemy i kierunki wzmagające dalszą dyskusję nad doskonaleniem metod zarządzania ryzykiem w handlu międzynarodowym przedsiębiorstw mikro, małych i średnich.

6. Konkluzja kwalifikacyjna

Całościowa ocena rozprawy jest jednoznacznie pozytywna. Ważnym wyróżnikiem rozprawy jest podejście poznawczo-praktyczne do problematyki badawczej (oryginalność rozwiązania problemu naukowego). Autorka w sposób merytorycznie poprawny opanowała obszerną i wielowątkową literaturę przedmiotu (ogólna wiedza teoretyczna) oraz potrafiła ją w bardzo umiejętny sposób wykorzystać do przeprowadzenia własnych badań empirycznych. Najsilniejszą stroną rozprawy jest zrealizowane badanie empiryczne (umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej).

Sumując pragnę stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr Mirosławy Mioduckiej pt., „Wykorzystanie instrumentów bankowych w zarządzaniu ryzykiem w wymianie międzynarodowej małych i średnich przedsiębiorstwa” napisana pod kierunkiem pani prof. dr hab. Teresy Łuczko i promotora pomocniczego dra Przemysława Bartkiewicza **odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim w świetle ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Stawiam wniosek o dopuszczenie jej do publicznej obrony.**

